

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE, CULTURĂ, CIVILIZAȚIE”**

***Istoria sistemului concentraționar comunist:
Fenomenul reeducării de la închisoarea Aiud***

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. Radosav Doru**

**Student-doctorand:
Ursu Dragoș-Dumitru**

2019

Cuprins

INTRODUCERE.....	5
I. PENITENCIARUL AIUD ÎNAINTE DE REEDUCARE (1941-1964).....	25
I. 1. Perioada antonesciană.....	25
I.1.1. Regim celular.....	26
I.1.2. Organizarea și activitatea deținuților.....	27
I.1.3. Percheziția din decembrie 1941.....	33
I.1.4. Înrolarea pe frontul de est.....	35
I.1.5. Grupul misticilor.....	36
I.2. 23 August 1944. Perioada de Tranziție 1944-1948.....	38
I.3. Penitenciarul Aiud în primul deceniu comunist (1948-1958).....	44
I.3.1. Recensământul populației concentraționare.....	44
I.3.2. Ancheta Securității din toamna anului 1948.....	48
I.3.3. „Agenții dubli” și munca informativă în penitenciar.....	53
I.3.4. Perioada 1954-1956. Greva foamei din martie 1957.....	57
I.3.5. Reacția Securității. Redimensionarea politicilor represive.....	60
II. REEDUCAREA (1959-1964).....	65
II.1. Grupul Operativ Aiud: organizare, obiective, instrumente.....	65
II.1.1. Munca Informativă: strategii, metode, rezultate.....	70
II.1.2. Informatorii.....	73
II.2. Viața cotidiană în reeducare.....	81
II.2.1. Condiții de detenție.....	82
II.2.2. Supraviețuirea fizică și morală.....	84
II.2.3. Rezistența politică.....	87
II.2.4. Viața culturală.....	91
II.3. Destrămarea organizației legionare.....	94
II.3.1. Compromiterea liderilor legionari.....	95
II.3.2. Amplificarea disensiunilor dintre facțiunile legionare.....	96

II.3.3. Dezinformarea legionarilor.....	97
II.3.4. Recrutări de noi agenți. Cazul Victor Biriș.....	97
II.3.5. „Comandamentul Legionar”.....	102
II.3.6. Reeducarea liderilor legionari în celulele 321 și 322.....	107
II.3.7. Marile ședințe ale reeducării din ianuarie 1963.....	111
II.4. Munca cultural-educativă.....	116
II.4.1. Demostene Andronescu. Refuzul nuanțat al reeducării.....	120
II.4.2. Finalul reeducării. Rezultate.....	125
II.5. Fundamentele religioase ale rezistenței deținuților.....	130
II.5.1. „Procesul credinței”.....	132
II.5.2. Viața religioasă în reeducare.....	134
II.5.3. „Combaterea misticismului” în cadrul ședințelor reeducării.....	139
II.5.4. „Misticii”. Convertirea în detenție. Studii de caz.....	141
III. CONSECINȚELE REEDUCĂRII.....	148
III.1. Viața după închisoare a deținuților politici.....	148
III.1.1. Urmărirea Securității. Stigmatul reeducării.....	151
III.1.2. Eliberarea din detenție.....	154
III.1.3. Reeducarea și integrarea socio-profesională a deținuților.....	156
III.2. Glasul Patriei și reeducarea de la Aiud.....	166
III.2.1. Glasul Patriei. Înființare, strategii editoriale, personalități implicate	167
III.2.2. Reeducare și propagandă.....	169
III.2.3. Activitatea publicistică a „supraviețuitorilor” reeducării. Preliminarii...171	
III.2.4. Nichifor Crainic.....	173
III.2.5. Radu Gyr.....	177
III.2.6. Ion Dumitrescu Borșa și Victor Vojen.....	181
III.2.7. Gheorghe Parpalac și Iosif Costea.....	184
III.2.8. Radu Budișteanu și Cristofor Dancu.....	185
III.2.9. Dumitru Stăniloae.....	186

III.2.10. „Beneficiile colaborării”.....	186
III.2.11. Paternitatea articolelor.....	187
IV. MEMORIA REEDUCĂRII DIN PENITENCIARUL AIUD.....	189
IV.1. Perspectivă metodică.....	189
IV.2. Scurt istoric al reeducării de la Aiud din perspectiva memorialisticii.....	193
IV.3. Tensiunile memoriei.....	197
IV.3.1. „Contra-memoria” reeducării	205
IV.4. Ion Cârja - memoria „documentară” a reeducării.....	206
CONCLUZII.....	213
ANEXE.....	220
Anexa I.....	220
Anexa II.....	238
Anexa III.....	251
Anexa IV.....	254
Anexa V.....	258
Anexa VI.....	326
Anexa VII.....	341
BIBLIOGRAFIE.....	346

Cuvinte cheie: Penitenciarul Aiud, represiune comunistă, reeducare, rezistență, integrare post-detenție, memoria Gulagului.

Geografia simbolică a gulagului românesc rezervă un loc privilegiat închisorii Aiud. Personalitățile închise, regimul carceral (foamea, frigul, izolarea), rata ridicată a mortalității, capacitatea mare de deținere, alături de fenomenul reeducării târzii particularizează Aiudul în universul concentraționar românesc.

Această imagine, cu puternice reverberații memoriale, a reprezentat intriga studiilor doctorale, dedicate în special fenomenului reeducării de la Aiud, în contextul general al istoriei penitenciarului din perioada 1941-1964.

Reeducarea târzie de la Aiud (1959-1964) reprezintă miza principală a cercetării doctorale, subiectul-pivot în jurul căruia se construiește istoria penitenciarului. Interesul pentru fenomenul reeducării a fost motivat, în primul rând, de poziția aparte, controversată, pe care o ocupă reeducarea de la Aiud în memoria(listica) supraviețuitorilor.

Procesul reeducării, înțeles în contextul amplu al istoriei penitenciarului Aiud (1941-1964), cât și la nivelul consecințelor pe care le-a avut asupra deținuților după eliberare, reprezintă produsul viziunii ideologice în care regimul comunist a îmbrăcat represiunea împotriva „dușmanilor poporului”.

Perspectiva ideologică în care comunismul a înțeles realitatea s-a materializat și la nivelul documentelor represiunii. Astfel, Securitatea, în dosarele ei, ne oferă o imagine alterată, prin limbajul de lemn și componenta ideologică, asupra realităților carcerale și a activității deținuților. Raportarea ideologică la adversarul politic a caracterizat și viziunea asupra deținuților, care nu erau priviți ca persoane supuse unui regim de detenție, ci, într-o imagine hiperbolizată, ca dușmani ai poporului care continuă să „uneltească împotriva regimului”, represiunea împotriva lor fiind, astfel, îndreptățită.

Metodologie

Sub aspect metodologic, al viziunii istoriografice, am abordat subiectul cercetării doctorale din perspectiva unei „istorii politice”, a confruntării dintre regim și deținuți. Integrând perspectivele diferite (represiunea instituțională, analiza prosopografică, viața cotidiană și rezistența deținuților), cercetarea doctorală a încercat să reconstituie această dinamică a confruntării dintre deținuți și regim specifică închisorilor politice, văzute ca

„fronturi” ale războiului dintre puterea politică și cei care se opuneau comunismului. Tema centrală a cercetării, respectiv reeducarea târzie de la Aiud, reprezintă, de altfel, și apogeul acestui „conflict”, pentru al cărui succes regimul a investit substanțial în plan uman, organizațional și tehnic.

Având ca fundament această perspectivă teoretică, în cercetarea doctorală mi-am propus să reconstitui istoria politică a penitenciarului Aiud utilizând cu prioritate surse documentare provenind din arhiva fostei Securității (ACNSAS), Arhivele Naționale și arhiva penitenciarului Aiud. Am optat pentru un astfel de demers, ce se vrea mai mult decât un experiment historiografic, din rațiuni metodologice: în primul rând, după trei decenii de la căderea comunismului și la aproape douăzeci de ani de la deschiderea către public, prin înființarea CNSAS, a arhivelor Securității, se impune o valorificare a surselor documentare cercetate în acest răstimp. În al doilea rând, un astfel de demers vizează tocmai „verificarea” validității acestor surse, a „capacității” acestora de a restitui o istorie traumatică, pe care instituțiile ce au emis aceste documente au încercat să o „oculteze”. Nu în ultimul rând, demersul reprezintă și un exercițiu metodologic ce-și propune să testeze capacitatea analizei semantice de a descifra perspectiva regimului, a instituțiilor represive, și de a restitui o istorie credibilă utilizând surse documentare ce redau o viziune ideologică a realității.

Un aspect care merită precizat e faptul că opțiunea pentru sursele documentare nu exclude literatura memorialistică. Ierarhizarea surselor, în sensul „discriminării” memorialisticii, a mărturiilor supraviețuitorilor în detrimentul documentelor de arhivă, reprezintă o capcană pe care cercetătorii istoriei comunismului sunt obligați să o evite. Dincolo de perspectiva simplistă, caducă din prisma achizițiilor metodologice actuale, această manieră prezintă riscul supraevaluării perspectivei instituțiilor represive, care devin mai „credibile” decât supraviețuitorii Gulagului. Tocmai de aceea, merită subliniat faptul că opțiunea pentru sursele documentare nu înseamnă privilegierea perspectivei Securității în dauna celei a supraviețuitorilor.

Structură

Având în vedere că reeducarea a fost un fenomen ce i-a vizat pe deținuții legionari, priviți de către regim ca dușmani ideologici prin excelență, am reconstituit istoria Aiudului avându-i ca subiect principal pe aceștia, fără a exclude celelalte categorii de deținuți care au trecut prin penitenciarul Aiud. Tocmai de aceea, m-am aplecat asupra perioadei antonesciene (1941-1944)

și de tranziție (1944-1948), când legionarii au reprezentat majoritatea celor închiși în penitenciar. Acei ani ne descoperă un univers carceral animat, în care deținuții legionari imaginau proiecte politice pentru reluarea activității după eliberare sau purtau dezbateri aprinse privind relația cu regimul (antonescian și apoi comunist), care s-au tradus prin crearea unor disidențe și facțiuni în rândul acestora. Perioada 1941-1948, departe de a fi unitară, a reprezentat cadrul în care s-a construit poziția deținuților în conflictul cu regimul comunist care se instaura. Altfel spus, atunci, în perioada antonesciană și de tranziție, deținuții s-au „acomodat” experienței închisorii, dezvoltând mecanisme de adaptare și supraviețuire pe care le-au „transferat” și după 1948. Viața cotidiană, dezbaterile intelectuale, solidaritatea, preocupările spirituale, tensiunile politice au jalonat activitatea deținuților în penitenciarul Aiud atât înainte cât și după instaurarea comunismului.

Perioada de tranziție (1944-1948) a reprezentat, pentru deținuții din penitenciarul Aiud, contextul primei „confruntări” cu regimul comunist aflat în proces de instaurare. Atunci se nasc diferite curente de opinie, aparținând unor facțiuni ale deținuților, privitoare la poziția pe care aceștia trebuie să o aibă față de PCR. Se evidențiază pluralitatea opiniilor, de la deținuții ce doreau o apropiere de comuniști în vederea eliberării, precum cei din grupul Horia Gheorghiuță”, până la deținuții din grupul Victor Biriș, care afișau o atitudine de intransigență față de administrație. În acel context tensionat s-au evidențiat deținuții din „grupul misticilor”, care și-au afirmat deschis detașarea de lupta politică și asumarea identității creștine.

Anul 1948 a adus, prin instaurarea deplină a comunismului și înființarea Securității, schimbări majore la nivelul penitenciarului Aiud, ca expresie a noilor politici represive ale regimului. Astfel, în urma reorganizării sistemului penitenciar, în Aiud ajung deținuții cu profesii intelectuale, alături de „criminalii” de război. De asemenea, regimul carceral, supravegherea informativă și condițiile de detenție s-au înăsprit, ceea ce a condus, în contextul creșterii populației concentraționale, la o rată ridicată a mortalității. În ce privește poziția deținuților, aceștia și-au adaptat activitatea cotidiană la noile condiții carcerale, dezvoltând, în același timp, și strategii de „manipulare” a administrației. Se evidențiază în acest sens cazul „agenților-dubli”, care, sub acoperirea muncii de informator, reușeau să amelioreze situația deținuților, colportând alimente, medicamente, haine și informații. Un eveniment cu totul excepțional care a marcat istoria confruntării dintre deținuți și regim, a fost greva foamei din martie 1957, inițiată de către

deținuții țărăniști, la care s-au raliat și legionarii, prin care cei închiși protestau împotriva condițiilor inumane de detenție.

Procesul reeducării, desfășurat între anii 1959-1964, a reprezentat apogeul confruntării dintre deținuți și regim. Pentru succesul reeducării, regimul a investit masiv, deopotrivă la nivel uman, instituțional și material. Astfel, la conducerea penitenciarului este adusă o nouă echipă, formată din tineri ofițeri de Securitate, în fruntea cărora se afla experimentatul colonel Gheorghe Crăciun. Se construiește un nou cadru instituțional, Grupul Operativ Aiud, asimilat unei regionale de Securitate, condus de colonelul Crăciun, și care avea ca principal obiectiv coordonarea reeducării deținuților legionari. Procesul decizional este, de asemenea, restructurat, Grupul Operativ ieșind de sub autoritatea Regionalei de Securitate Cluj, pe raza căreia se afla penitenciarul, și fiind coordonat de către conducerea Ministerului de Interne, ministrul Alexandru Drăghici implicându-se direct în procesul reeducării, prin vizitele făcute în penitenciar.

Scopurile reeducării, din perspectiva regimului, au fost deopotrivă politice și umane: destrămarea organizației legionare și anihilarea capacității acesteia de a relua activitatea politică după eliberare; desolidarizarea deținuților legionari de trecutul politic și asumarea publică a încadrării în noul regim; „autoflagelarea” politică și personală și, nu în ultimul rând, compromiterea morală a deținuților tocmai prin participarea la reeducare.

Pentru succesul misiunii, Grupul Operativ a desfășurat o muncă informativă intensă în rândul deținuților, utilizând resurse umane (informatori) și materiale (tehnică operativă), cu scopul documentării detaliate a activității cotidiene a acestora. Munca informativă a reprezentat „motorul” reeducării, prin care Grupul Operativ a cunoscut poziția deținuților și a coordonat reeducarea.

În privința reeducării, denumită eufemistic în documente „muncă cultural-educativă”, Grupul Operativ și-a structurat eforturile pe două planuri: în primul rând, s-a focalizat asupra liderilor legionari, care au fost supuși unor presiuni constante (anchete, șantaje, demascări, izolări) pentru a accepta reeducarea. Un rol decisiv în acest proces, al reeducării liderilor legionari, l-a avut Victor Biriș, principalul agent de influență al Securității în rândul deținuților. În al doilea rând, în ceea ce privește reeducarea deținuților „obișnuiți”, fără grade sau funcții în organizația legionară, Grupul Operativ a desfășurat o muncă cultural-educativă mai puțin

intensă, urmărind în primul rând desolidarizarea acestora față de organizația legionară și acceptarea încadrării în noul regim.

La nivel metodelor, Grupul Operativ a utilizat un instrumentar divers, care a integrat deopotrivă „persuasiunea ideologică” (activitatea culturală la club, bibliografia marxistă, filmele de propagandă), presiunea psihologică (demascări, șantaje, anchete), și măsurile coercitive (izolarea în Zarcă, înfometarea). O strategie, cu un impact puternic în rândul deținuților, a fost „popularizarea” realizărilor regimului, atât prin intermediul documentarelor/jurnalelor tv difuzate în cadrul ședințelor de club, dar mai ales prin excursiile organizate cu unii lideri legionari prin țară (București, Valea Prahovei, Cluj, Hunedoara). Prin acest demers, Grupul Operativ a reușit să argumenteze deținuților „soliditatea” sistemului comunist, care se bucura de sprijin popular, spulberând, astfel, speranțele celor închiși în prăbușirea regimului.

În ceea ce privește succesul reeducării, acesta merită analizat pe cele două planuri, politic și uman. Obiectivul politic al reeducării, respectiv destrămarea organizației legionare și anihilarea posibilității reluării activismului politic după eliberare de către legionari, a fost îndeplinit cu succes. Prin „capitularea” principalilor lideri legionari (Nicolae Petrașcu, Nistor Chioreanu, Ion Dumitrescu Borșa, Radu Mironovici) care s-au „autoflagelat” politic, condamnând legionarismul și îndemnând deținuții să accepte integrarea în noul regim, Grupul Operativ a reușit compromiterea morală a acestora. Reeducarea acestor lideri a reprezentat, de altfel, direcția de urmat pentru majoritatea deținuților, cu sau fără grade și funcții în organizația legionară, care au înțeles că, din punct de vedere politic, destinul acestora s-a încheiat, iar reluarea activității legionare după eliberare e o himeră ideologică.

Pe de altă, la nivel uman, reeducarea nu s-a bucurat de același succes. Cu excepția câtorva deținuți cu destine traumatice, dintre care se evidențiază Victor Biriș, majoritatea covârșitoare a celor închiși nu au asumat reeducarea la nivelul convingerilor personale. În acest sens, se impune disocierea între „reeducarea” formală, manifestată prin participarea la ședințele de club, și convertirea ideologică reală. Altfel spus, reeducarea nu i-a convertit pe deținuți din legionari în comuniști.

În ceea ce privește consecințele reeducării asupra destinului foștilor deținuți politici după eliberarea din penitenciarul Aiud¹, se observă relevanța „stigmatului ideologic” care i-a urmărit

¹ Dragoș Ursu, „Life After Re-education. Former Political Prisoners from Aiud Penitentiary Destinies between their Release and Professional (non)Integration in the Communist Society”, in Cosmin Budeancă, Dalia Báthory (eds.),

pe aceștia pentru tot restul vieții. Pentru Securitate ei au reprezentat, întâi de toate, legionari capabili să reia activitatea contra-revoluționară și care, tocmai de aceea, trebuiau supravegheați permanent.

Urmărirea continuă, presiunea intensă și acțiunile repetate de compromitere pe care Securitatea le desfășura asupra celor eliberați din Aiud, relevă scopurile ultime ale reeducării, care urmărea, dincolo de anihilarea mișcării legionare și restructurarea ideologică a deținuților, mai ales compromiterea lor la nivel personal și prin aceasta a memoriei suferinței anilor îndelungați de detenție. În acest sens, Securitatea a creat și amplificat permanent suspiciunea colaborării între foștii deținuți, tocmai pentru a-i compromite și a-i izola în rândul cunoscuților.

De asemenea, un aspect paradoxal pe care-l relevă parcursul post-carceral al deținuților este faptul că regimul și poliția politică s-au raportat la supraviețuitorii Aiudului prin aceeași grilă ideologică, indiferent de poziția avută de ei în reeducare. Securitatea i-a privit permanent pe foștii deținuți ca pe niște dușmani ai regimului, „beneficiile” atitudinii favorabile sau ale colaborării lor cu Securitate fiind neglijabile în comparație cu greutățile create de poliția politică. Nu în ultimul rând, trebuie subliniat faptul că Securitatea a luptat, până în ultimele zile ale regimului, împotriva celor care se bucurau de prestigiul „rezistenței în reeducare” și care, mai ales, refuzau să colaboreze. Asupra acestora, Securitatea a utilizat un instrumentar divers de presiune și urmărire, de la crearea și exploatarea problemelor în plan personal și profesional, până la avertizarea, anchetarea și izolarea celui în cauză.

Reeducarea a avut consecințe și în plan cultural. În acest sens, se evidențiază colaborarea foștilor deținuți politici, Nichifor Crainic, Radu Gyr, pr. Ion Dumitrescu Borșa, Victor Vojen, Gheorghe Parpalac, Iosif Costea, Radu Budișteanu, Cristofor Dancu și pr. Dumitru Stăniloae la publicația *Glusul Patriei*. În primul rând, merită subliniat faptul că regimul a instrumentat cinic nevoia de integrare socio-profesională a acestor deținuți, utilizându-i în propaganda îndreptată împotriva exilului românesc. Din această „relație”, regimul a obținut trei beneficii majore: 1) a confirmat exilului că orice formă de opoziție internă a fost înfrântă; 2) s-a autolegitimat, prin susținerea publică de către personalități reprezentative ale rezistenței anticomuniste; 3) i-a compromis, în ochii exilului, pe semnatarii articolelor.

Histories (Un)Spoken. Strategies of Survival and Social-Professional Integration in Political Prisoners' Families in Communist Central and Eastern Europe in the '50s and '60s, Lit Verlag, Berlin - Münster - Wien - Zürich - London, 2017, p. 182.

Analiza lucrărilor memorialistice dedicate reeducării de la Aiud a relevat perspectivele distincte, uneori contradictorii în care martorii au (re)prezentat reeducarea. Aparentul umanism al administrației, în care accentul cade pe presiunea psihologică și mai puțin pe tortura fizică, alături de raportările diferite ale deținuților față de reeducare au creat tensiuni la nivelul acestei memorii. Astfel, deși aparent contrariază, pozițiile distincte ale martorilor reflectă cu fidelitate fenomenul complex al reeducării, care a urmărit, în primul rând, fragilizarea încrederii între deținuți și „învrăjbirea” ideologică a acestora.

BIBLIOGRAFIE

I. Arhive

Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC):

Fond *Ministerul de Interne*, dosarele: 17/1940, 23/1940, 17/1941, 67/1941, 68/1941, 87/1941, 94/1941, 5/1942, 14/1942, 15/1942, 50/1942, 15/1942, 4/1943, 6/1943, 20/1943, 21/1943, 23/1943, 20/1944, 3/1946, 1/1947, 2/1948.

Fond *Consiliul de Stat. Decrete*, dosar 411/1964.

Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS):

Fond *Documentar*:

D 192, D 3463, D 8825, D 8826 (3 vol.), D 10160 (2 vol.), D 12163, D 12581, D 12609 (6 vol.), D 13088, D 13341 (2 vol.), D 13481, D 13482 (6 vol.), D 13483 (3 vol.), D 13484 (14 vol.), D 13485 (15 vol.), , D 13509, D 15009; DJ 3614, DJ 3615, DJ 3616, DJ 3618, DJ 3620, DJ 3621, DJ 7349; DMRU 7350, DMRU 7364, DMRU 7365, DMRU 7368, DMRU 7369, DMRU 7370, DMRU 7373, DMRU 7378, DMRU 7381.

Fond *Informativ*:

Anania Dumitru – I 491900 (2 vol.), Anania Valeriu – I 888, I 930, I 1450 (5 vol.), Andronescu Demostene - I 137701, I 163173, Baba, Alexandru - I 430379, I 651314 (2 vol.), I 677495, Bălănescu Gabriel – I 548695 (7 vol.), Biriș, Victor - I 310004 (3 vol.), Brânzei Emilian – I 24501, Călin Aurel – I 16053, Chioreanu Nistor – I 233979 (10 vol.), Clapon Gheorghe - I 184824 (4 vol.), Colhon Traian – I 4558, Constantinescu Ioan – I 257168 (2 vol.), Costea Iosif – I 547429, I 889249 (3 vol.), Crăciun Gheorghe – I 261871, Damaschin Luca – I 257692 (4 vol.), Dumitrescu Constantin - I 160305, Dumitrescu Mircea – I 270, Georgescu Constantin I 360608 (3 vol.), Gherman Octavian – I 75057, Ghica Alexandru - I 185010 (8 vol.), Gligor Pavel – I 709809 (3 vol.), Gyr Radu – I 184933 (5 vol.), Ianolide Ioan – I 233727 (3 vol.), Iovan Ioan – I 211014, Itul Nicolae - I 259800 (4 vol.), Jimboiu Gheorghe – I 160527 (2 vol.), Lefa Aristide – I 623, Lungeanu Mihai – I 39194, Lupu Nicolae - I 261850 (2 vol.), Manu George – I 160161, Marian Traian – I 263411 (3 vol.), Marinescu Cristea – I 360450 (2 vol.), Maxim Virgil – I 160166, Mazăre Nicolae – I 235078 (2 vol.), Mihalexe Stere- I 261909,

Muscalu Ștefan - I 674995 (3 vol.), Naidim Marin – I 259801, Nichifor Crainic – I 233726 (2 vol.), Nicolae Petrașcu – I 16075 (6 vol.), Niculescu Ilie – I 375778 (5 vol.), Orbulescu Nicolae – I 257046 (4 vol.), Papacioc Arsenie – I 185003 (3 vol.), Parpalac Gheorghe – I 529921 (2 vol.), Rodas Constantin – I 360546 (4 vol.), Stăniloae Dumitru – I 203672, Ștefănescu Alexandru - I 160718 (4 vol.), Todea Viorel – I 146675 (2 vol.), I 154393, Totoescu Virgil – I 1089175 vol. (3 vol.), Trifan Radu – 576936 (2 vol.), Vojen Victor – I 160181, I 195477 (4 vol.), Vădean Ioan - I 209549 (5 vol.).

Fond Penal:

Andronescu Demostene – P 1536 (14 vol.), P 1562 (5 vol.), Baba Alexandru – P 96878, Biț Victor – P 42976 (3 vol.), Biriș, Victor – P 50417 (4 vol.), Brăileanu Traian – P 4076, Clapon Gheorghe – P 1378 (2 vol.), P 97874, Dumitrescu Constantin – P 51272, Gafencu Valeriu – P 13178 (2 vol.), Gherman Octavian - P 041715 (2 vol.), P 51112, Ghica Alexandru – P 14468 (3 vol.), Itul Nicolae – P 1047 (8 vol.), Lupu Nicolae – P 16451, Mazăre Nicolae - P 13067, Mihalexe Stere – P 107038, Munteanu Galaction – I 2704 (2 vol.), Muscalu Ștefan – P 68591 (2 vol.), Ștefănescu Alexandru – P 13215 (4 vol.), P 21401 (2 vol.), Traian Trifan – P 14180, P 17529 (2 vol.), Tudor Ilie – P 128456, Turtureanu Vasile – I 114011 (5 vol.), Țocu Petre – I 195784, Vădean Ioan – P 41821 (2 vol.), Vulcănescu Mircea – P 232 (23 vol.).

Fond Rețea:

Anania Dumitru - R 423326, Bârjoveanu Dumitru – R 321423, Damaschin Luca - R 303552, Marinescu Cristea - R 7856, Parpalac Gheorghe - R 292395, Todea Viorel - R 219740, Tudor Ilie - R 224699, Țocu Petre - R 252203, R 252210, Vădean Ioan - R 179339.

Arhiva Direcției Generale a Penitenciarelor și Coloniilor de Muncă (ADGPCM):

Fond *Secretariat*, dosar 11965; dosar 67/1953-1958.

Arhiva Penitenciarului de Maximă Securitate Aiud (APMSA):

Dosar Nr. 20 cu situațiile statistice pe anul 1947.

Dosar nr. 11 - Corespondența Deținuților pe Exercițiu pe anii 1946-1947.

Dosar nr. 22 - Ordine circulare cu caracter permanent.

Dosar cu note informative și telefonice secrete privitoare la deținuți pe anul 1947.
Dosar nr. 53 cu ordine circulare primite pe linia muncii de evidentă pe anul 1948.
Dosar nr. 3 cu diferite tabele nominale privitoare pe deținuți pe anul 1956.
Dosar nr. 7 cu procese verbale privind aplicarea decretului 72/950 la deținuți C.R. pe anul 1956.

II. Memorialistică

Andreica, Gheorghe, *Pentru o lingură de arpacaș. Meschinăriile lui Petre Pandrea în închisoarea Aiud*, Metafora, Constanța, 2005.

Andronescu, Demostene, *Reeducarea de la Aiud*, Christiana, București, 2009.

Antohe, Ioan, *Răstigniri în România după Ialta*, Albatros, București, 1995.

Baicu, Petre, *Povestiri din închisori și lagăre*, , Biblioteca Revistei Familia, Oradea 1995.

Bălan, Ion, *Regimul concentraționar din România*, Fundația Academia Civică, București, 2000.

Brânzaș, Liviu, *Raza din catacombă. Jurnal din închisoare*, Editura Scara, București, 2011.

Cacoveanu, Viorel, *Satanizarea României*, Obiectiv, Craiova, 2006.

Caraza, Grigore, *Aiud însângerat*, TipoMoldova, Iași, 2013.

Cârja, Ion, *Amintiri din infern*, vol. 1 și 2, Acțiunea românească, New York, 1972.

Chioreanu, Nistor, *Morminte vii*, Institutul European, Iași, 2000.

Crainic, Nichifor, *Am cunoscut iadul: mărturii din închisoare, 1947-1972*, Floarea de Colț, București, 2015.

Crainic, Nichifor, *Zile albe, zile negre: memorii*, Casa editorială Gândirea, București, 1991.

Gheorghiuță, Viorel, *Et ego Sărata, Pitești, Gherla, Aiud*, Marineasa, Timișoara, 1994.

Gyr, Radu, *Poezii: vol 1: Sângele temniței. Balade*, Marineasa, Timișoara, 1992.

Gyr, Radu, *Poezii: vol. 2: Stigmat*, Marineasa, Timișoara, 1993.

Hentea, Tiberiu, *De la Cotul Donului la Aiud*, Gordian, Timișoara, 1996.

Ianolide, Ioan, *Întoarcerea la Hristos: document pentru o lume nouă*, Christiana, București, 2006.

Ioanid, Ion, *Închisoarea noastră cea de toate zilele (3 vol.)*, ediția a 3-a revăzută, Humanitas, București, 2013.

Manu, George (Testis Dacicus), *În spatele Cortinei de fier. România sub ocupație rusească*, ediția a II-a revăzută, ediție îngrijită și studiu introductiv de Silviu B. Moldovan, Mica Valahie, București, 2011.

Mihadaș, Teohar, *Pe muntele Ebal*, Clusium, Cluj-Napoca, 1990.

Pandrea, Petre, *Reeducarea de la Aiud*, Vremea, București, 2000.

Pandrea, Petre, *Memoriile mandarinului valah*, Vremea, București, 2011 (vol. I), 2012 (vol. 2).

Popescu, Traian, *File din procesul comunismului*, Scara, București, 2004.

State, Aurel, *Drumul Crucii: amintiri de pe front și din lagăr*, Fundația „Sfinții închisorilor”, Pitești, 2013.

Tudor, Ilie, *De sub tăvălug. Amintiri din temnițele României îngenuncheate*, Scrisul Românesc, Craiova, 2003.

Trifan, Traian, *Mărturisesc... Robul 1036*, ediție îngrijită de Virgil Maxim, Scara, București, 1998.

III.Literatură de specialitate

Volume

Albu, Mihai, *Informatorul. Studiu asupra colaborării cu Securitatea*, Polirom, Iași, 2008.

Applebaum, Anne, *Gulagul. O istorie*, Humanitas, București, 2011.

Benea Grigorie (coord.), *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2017.

Besançon, Alain, *Nenorocirea secolului. Despre comunism, nazism și unicitatea Shoah-ului*, Humanitas, București, 2007.

Boari, Vasile, Câmpeanu, Alexandru, Gherghina, Sergiu, *Proiectul uman comunist: de la discursul ideologic la realitățile sociale*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2011.

Cesereanu, Ruxandra, *Panopticum. Eseu despre tortură în secolul XX*, ediția a II-a revăzută, Polirom, Iași, 2014.

Cesereanu, Ruxandra, *Gulagul în conștiința românească: memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste : eseu de mentalitate*, Polirom, Iași, 2005.

Clark, Roland, *Sfântă tinerețe legionară. Activismul fascism în România interbelică*, Polirom, Iași, 2015.

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Arhivele Securității*, vol. 2, coord. Silviu B. Moldovan, Nemira, București, 2004.

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, *Arhivele Securității*, vol. 4, coordonat de Silviu B. Moldovan, Enciclopedică, București, 2008.

Courtois, Stéphane, *Comunism și totalitarism*, trad. Anca Ciucan Țuțuianu, Polirom, Iași, 2011.

Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, ediția a II-a revăzută, Fundația Academia Civică, București, 2006.

Chivu, Carmen, Albu, Mihai, *Dosarele Securității. Studii de caz*, Polirom, Iași, 2007.

Fitzpatrick, Sheila, *Stalinismul de fiecare zi. Viața cotidiană în Rusia sovietică a anilor 1930*, Corint Books, București, 2016.

Foucault, Michel, *A supraveghea și a pedepsi. Nașterea închisorii*, ediția a II-a revizuită, Paralela 45, Pitești, 2005.

Heinen, Armin, *Legiunea „Arhanghelului Mihail”*, ediția a II-a, Humanitas, București, 2006.

Henegariu, Nicolae, Colfescu, Silvia (coord.), *Memorialul durerii. Documente ale reeducării din închisorile Pitești, Gherla*. Vremea, București, 1995.

Ierunca, Virgil, *Fenomenul Pitești*, Humanitas, București, 1990.

Mitric-Ciupe, Vlad, *Arhitecții români și detenția politică 1944-1989. Între destin concentraționar și vocație profesională*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2013.

Morar-Vulcu, Călin, *Republica își făurește oamenii. Construcția identităților politice în discursul oficial în România, 1948-1965*, Eikon, Cluj-Napoca, 2007.

Muraru, Andrei (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă: (1945-1967)*, Polirom, Iași, 2008.

Mureșan, Alin, *Pitești: Cronica unei sinucideri asistate*, Polirom, Iași, 2007.

Mureșan, Alin, Lăcătușu, Dumitru, *Casa Terorii: documente privind penitenciarul Pitești (1947-1977)*, Polirom, Iași, 2009.

Petcu, Adrian Nicolae, *Dicționarul clericilor și mirenilor ortodocși români mărturisitori în detenția comunistă (1945-1964)*, Basilica, București, 2017.

Pop, Iulia, *Memorie și suferință. Considerații asupra literaturii memorialistice a universului concentraționar comunist*, Argonaut, Cluj-Napoca, 2010.

Radosav, Doru, *Istoria din memorie. Încercări de istorie orală*, Argonaut/Symphologic Publishing, Cluj-Napoca/Gatineau, 2016.

Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, Amarcord, Timișoara, 2001.

Scurtu, Ioan (coord.), *Ideologie și formațiuni de dreapta în România*, vol. 7, Institutul Național pentru Studierea Totalitarismului, București, 2000.

Sdrobiș, Vasile, *Limitele meritocrației într-o societate agrară. Șomaj intelectual și radicalizare politică a tineretului în România interbelică*, Polirom, Iași, 2015.

Selejan, Ana, *Glasul Patriei: un cimitir al elefanților în comunism*, Vreamea, București, 2012.

Stan, Constantin, *Crucea reeducării. O istorie a „reeducărilor” în temnițele comuniste din România (1948-1964)*, Christiana, București, 2010.

Stănescu, Mircea, *Reeducarea în România comunistă (1945-1952)*, 3 vol., Polirom, Iași, 2010.

Thom, Françoise, *Limba de lemn*, Humanitas, București, 1992.

Țin, Ilarion, *Istoria mișcării legionare, 1944-1968*, Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012.

Țiu, Ilarion, *Mișcarea Legionară după Corneliu Codreanu*, vol. II, Vreamea, București 2007

Ursu, Dragoș, Ursu, Ioana, *Aiudule, Aiudule: crâmpete de memorie întemnițată*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2011.

Articole

Aioanei, Constantin, Troncotă, Cristian, „Modelul reeducării prin autoanaliză. Aiud și Gherla: 1960-1964” în *Arhivele Totalitarismului*, an II, nr. 1-2/1994, pp. 60-73.

Banu, Florian, „Reeducarea de la Aiud – contribuții documentare” în *Arhivele Securității*, coord. Silviu Moldovan, Enciclopedică, București, 2008.

Cristea, Marius, „Procesul de reeducare în universul concentraționar comunist din România: metoda Aiud”, în *AIO*, 4/2003.

Demetriade, Mihai, „Descompunere și reabilitare. Elemente cadru privind activitatea Grupului Operativ Aiud”, în *Caietele CNSAS*, anul II, nr. 2 (4), Editura Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, București, 2009.

Demetriade, Mihai, „Victor Biriș, cel mai important agent de influență din penitenciarul Aiud (1957-1963)”, în *Caietele CNSAS*, an V, nr. 1-2 (9), 2012.

Enache, George, „Biserică, societate, națiune, stat în România interbelică Biserica Ortodoxă Română și ispita totalitară de dreapta”, în *Revista Teologică*, nr.2/2012.

Țărău, Virgiliu, Ciupea, Ioan, „Morții penitenciarului Aiud 1945-1965” în *Anuarul de Istorie Gheorghe Barițiu din Cluj Napoca*, tom XLIX, 2010.

Ursu, Dragoș, „*Martirii temnițelor comuniste între identitatea creștină și cea politică*”, în *Eucharist and Martyrdom. From the Ancient Catacombs to the Communist Prisons. Proceedings of the 13th International Symposium of Science, Theology and Arts*, Reîntregirea, Alba Iulia, 2014.

Ursu, Dragoș, „Reeducare și viață cotidiană în penitenciarul Aiud”, în *Între transformare și adaptare: avataruri ale cotidianului în regimul comunist din România. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc*, vol. VIII, Polirom, București, 2013.

Ursu, Dragoș, „Strategii de supraviețuire culturală. Activitatea publicistică a foștilor deținuți politici în ziarul Glasul Patriei, între propagandă și colaboraționism”, în *Traversând comunismul: conviețuire, conformism, compromis*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, volumul XI, Polirom, Iași, 2016.

Ursu, Dragoș, „Memoria reeducării din penitenciarul Aiud”, în Claudia-Florentina Dobre, Valeriu Antonovici (coord.), *Prezentul comunismului: memorie culturală și abordări istoriografice*, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016.

Ursu, Dragoș, „Dosarele Securității ca sursă istorică. Preliminarii metodologice”, în *Tabor*, 11/2017.

Ursu, Dragoș, „Misticism și reeducare. Avataruri ale confruntării dintre deținuți și regim în cadrul reeducării de la Aiud”, în *Caietele CNSAS*, nr. 1 (15)/ 2015, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, București, 2015.

Ursu, Dragoș, „Resistance through Faith inside the Romanian Gulag. Case study: the Aiud re-education”, în *Ars Liturgica. From the image of Glory to the images of the Idols of Modernity*, Proceedings of the 16th International Symposium of Science, Theology and Arts (ISSTA), Reîntregirea, Alba Iulia, 2017.

Ursu, Dragoș, „Demostene Andronescu, martor și memorialist al reeducării. Strategii de supraviețuire socio-profesională și culturală în (post) comunism”, în *Anuarul Institutului de Istorie Orală*, nr. XVII/2016.

Ursu, Dragoș, „Viață cotidiană și supraviețuire politică în penitenciarul Aiud. Studiu de caz: deținuții legionari în perioada antonesciană” în *Anuarul Școlii Doctorale „Istorie. Civilizație. Cultură”*, nr. VII/2013, Accent, Cluj-Napoca, 2016.

Ursu, Dragoș, „Life After Re-education. Former Political Prisoners from Aiud Penitentiary Destinies between their Release and Professional (non)Integration in the Communist Society”, in Cosmin Budeancă, Dalia Báthory (eds.), *Histories (Un)Spoken. Strategies of Survival and Social-Professional Integration in Political Prisoners' Families in Communist Central and Eastern Europe in the '50s and '60s*, Lit Verlag, Berlin - Münster - Wien - Zürich - London, 2017.

IV. Ziare

Glasul Patriei, colecția completă.

Făclia, anul XVII, nr. 4913, 12 august 1962.

Scânteia, anul XXXII, nr. 5761, 3 ianuarie 1963.